

Αϊκατερίνη Τσαλαμπούνη

Ο έρχόμενος Θεός και τὸ γέλιο τοῦ σύμπαντος

Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ JÜRGEN MOLTSMANN, ἡ ὁποία πρόσφατα ἐκδόθηκε στὰ ἑλληνικά ἀπὸ τὸν «Ἄρτο Ζωῆς», στὴν πολὺ καλὴ μετάφραση τοῦ Πέτρου Γιατζάκη καὶ μὲ τὸν τίτλο *Ὁ ἐρχόμενος Θεός*, εἶναι τὸ δίχως ἄλλο ἓνα βαθυστόχαστο θεολογικὸ κείμενο. Σὲ αὐτὸ ὁ γνωστὸς Γερμανὸς συστηματικὸς θεολόγος ἐπανέρχεται σὲ ἓνα θέμα, ἰδιαίτερα ἀγαπητὸ σὲ αὐτόν, ἐκεῖνο τῆς χριστιανικῆς ἐσχατολογίας, μὲ τὸ ὁποῖο ἄλλωστε ἀρχισε καὶ τὴν πορεία τῆς θεολογικῆς του παραγωγῆς. Στὶς σελίδες του ὁ ἐξοικειωμένος μὲ τὸ ἔργο τοῦ Moltmann ἀναγνώστης θὰ συναντήσει πολλὰ ἀπὸ τὶς ιδέες ποὺ ὁ συγγραφέας ἔχει ἤδη ἀναπτύξει σὲ παλαιότερα κείμενά του, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, στοιχεῖα τῆς θεολογίας του γιὰ τὴν Ἁγία Τριάδα, τὴ σύνδεση οἰκολογίας καὶ θεολογίας καὶ κυρίως τῆς χριστολογίας τοῦ Σταυροῦ. Οὐσιαστικὰ πρόκειται γιὰ μίαν σύνθεση παλαιότερων θεμάτων, χωρὶς αὐτὸ, ὡστόσο, νὰ μειώνει σὲ κάτι τὴν πρωτοτυπία καὶ τὴ συνοχή τοῦ βιβλίου.

Ἡ πρόταση τοῦ βιβλίου εἶναι σαφὴς καὶ πρωτότυπη καὶ ὑποδηλώνεται ἤδη στὸν τίτλο τοῦ βιβλίου: Τὰ ἔσχατα δὲν σημαίνουν τὴν ἀναχώρηση τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν κόσμον γιὰ νὰ συναντήσουν τὸν Θεό, μίαν ἰδέαν ποὺ κυριαρχεῖ ὡς ἐσχατολογικὴ προσδοκία τῶν Χριστιανῶν σήμερον, ἀλλὰ βεβαιώνουν τὴν ἔλευση τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμον μὲ σκοπὸ τὴ συνάντησή του μὲ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ δημιουργία. Στὴν καρδιὰ αὐτῆς τῆς πρότασης κρύβονται μίαν σειρά ἀπὸ ἀλληλένδετα μεταξὺ τους ἐρωτήματα. Τί σημαίνει τὸ τέλος τοῦ κόσμου; Τὸν χρονικὸν τερματισμὸν του καὶ τὴν καταστροφὴν του ἢ τὴν πραγμάτωσή του μέσα ἀπὸ μίαν ἀναδημιουργία καὶ μεταμόρφωση; Τελικὰ, τί ἰσχύει ὡς μοντέλο κατανόησης τῆς σχέσης τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν δημιουργία; Ὁ κόσμος μέσα στὸν Θεὸ ἢ ὁ Θεὸς μέσα στὸν κόσμον; Ποιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ σχέση μεταξὺ τῆς ἀτομικῆς ἐσχατολογίας καὶ ἐκείνης ὁλόκληρου τοῦ κόσμου;

Προκειμένου νὰ ἀπαντήσῃ στὰ παραπάνω ἐρωτήματα ὁ Moltmann ὀργανώνει τὴ σκέψη του σὲ πέντε ἐνότητες: α) τὴν ἀνασκόπηση τῆς ἐσχατολογικῆς σκέψης Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν στοχαστῶν τοῦ 20οῦ αἰ., β) τὴν προσωπικὴ ἐσχατολογία, γ) τὴν ἱστορικὴ ἐσχατολογία, δ) τὴν ἐσχατολογία τοῦ κόσμου καὶ ε) τὴν ἐσχατολογία τοῦ Θεοῦ. Μολονότι σὲ μίαν πρώτη ἀνάγνωση θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀνεξάρτητοι μεταξὺ τους ὀρίζοντες τῆς χριστιανικῆς ἐσχατολογίας, ὁ Moltmann κατορθώνει μέσα ἀπὸ μίαν διεξοδικὴν ἀνάλυση νὰ τοὺς συνθέσῃ σὲ μίαν ἐνότητα. Βέβαια αὐτὴ ἡ διάκριση τῶν ἐσχατολογικῶν ὀριζόντων εἶναι πολὺ παλιά. Ἦδη στὸν ἀρχέγονον Χριστιανισμό παρατηροῦνται παράλληλα ἐσχατολογικὰ ὀράματα καὶ μίαν τουλάχιστον διάκριση μεταξὺ ἀτομικῆς καὶ συλλογικῆς ἐσχατολογίας, ἡ ὁποία συχνὰ ἀποδόθηκε στὶς ἑλληνικὲς καὶ ἰουδαϊκὲς καταβολὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀντίστοιχα. Αὐτὴν τὴν πολυφωνία προ-

υποθέτουν άλλωστε κι οί βιβλικής έμπνεύσεως τίτλοι, με τούς όποιους δηλώνονται ή καθεμιά από αυτές τις προσδοκίες στις έπιμέρους ένότητες του βιβλίου («Αίώνια ζωή», «Βασιλεία του Θεού», «Καινός ούρανός - καινή γή», «Δόξα του Θεού»). Ο Moltmann, ώστόσο, αποπειράται την υπέρβαση τής όποιας έντασης μεταξύ αυτών των έσχατολογικών ορίζόντων υπογραμμίζοντας ότι δέν πρόκειται για αντίθετικές αλλά για συμπληρωματικές μεταξύ τους προσδοκίες.

Είναι αλήθεια ότι στις σελίδες αυτού του βιβλίου ο Moltmann πραγματεύεται μιá πληθώρα θεμάτων που προφανώς προκαλούν διαφορετικά τόν κάθε άναγνώστη. Στην παρούσα σύντομη συζήτηση του περιεχομένου ή ματιά είναι περισσότερο εκείνη ενός βιβλικού έρευνητή. Προσεγγίζοντας, λοιπόν, από αυτήν την όπτική γωνία τή συγκεκριμένη μελέτη δέν μπορεί κανείς παρά νά έντυπωσιαστεί από τόν τρόπο με τόν όποιο τó βιβλικό κείμενο κι ή θεολογία του έπηρεάζουν την σκέψη του Moltmann και ουσιαστικά ύπαγορεύουν την έσχατολογική του πρόταση. Ο έρχόμενος Θεός και τó «καινόν» (novum) που σημαίνει ή έλευση κι ή έγκατοίκηση του μέσα στον κόσμο, είναι σαφώς μιá βιβλική ιδέα, ή καρδιά, θά μπορούσε νά ύποστηριχθεί, τής έσχατολογικής έλπίδας τής Άγίας Γραφής. Για αυτό άλλωστε ο Moltmann υιοθετεί δύο καθαρά βιβλικές ιδέες για νά περιγράψει τó μέλλον αυτού του κόσμου, την Σεκινά και τó Σάββατο. Στην έσχατολογική τους πρόσληψη τις ταυτίζει όχι μόνο μεταξύ τους αλλά και με την ιδέα τής αιώνιας περιχώρησης του Θεού με τή δημιουργία του, μιá ιδέα που την δανείζεται από τó τριαδολογικό δόγμα. Αυτός ο διάλογος ενός συστηματικού θεολόγου με τó βιβλικό κείμενο αποτελεί τó δίχως άλλο μιá ευχάριστη έκπληξη, καθώς οί σχέσεις συστηματικής και βιβλικής θεολογίας δέν ήταν πάντοτε οί πλέον άρμονικές, οδηγώντας τελικά πολλές φορές είτε στο όριστικό τους διαζύγιο είτε στην ύποδούλωση τής δεύτερης στις άνάγκες και τά ένδιαφέροντα τής πρώτης.

Τó κείμενο, που φαίνεται νά βρίσκεται στη βάση τής έσχατολογικής σκέψης του Moltmann, είναι τó Α΄ Κορ. 15,22-28. Εκεί ο άπόστολος Παύλος με άδρες αλλά σαφείς γραμμές σκιαγραφεί την πορεία τής ιστορίας από τή στιγμή τής ανάστασης του Ίησου Χριστού μέχρι την τελική έλευση των έσχάτων και θέτει όλα τά γεγονότα υπό τó πρίσμα αυτού του πρώτου γεγονότος. Την ίδια χριστολογική άναφορά μπορεί κανείς νά διακρίνει και στη σκέψη του Moltmann. Η ιστορία του Ίησου και τά έσχατα συνδέονται μεταξύ τους και τó ένα έρμηνεύει τó άλλο. Η ιστορία του Ίησου και κυρίως ή ανάστασή του μπορεί νά κατανηθεί μόνο μέσα σε έναν έσχατολογικό ορίζοντα και ταυτόχρονα νά λειτουργήσει ως ή παραδειγματική άρχή των έσχάτων και ή μόνη που μπορεί νά τά έρμηνεύσει. Επίπλέον, όμως, όπως και στο Α΄ Κορ. 15,28, ή έσχατολογική προοπτική αυτού του κόσμου δέν χάνει τόν θεοκεντρικό της προσανατολισμό («ίνα ή ο Θεός τά πάντα έν πᾶσιν»).

Οί ίδιες βιβλικές άφετηρίες μπορούν νά έξηγήσουν την έξελικτική προοπτική τής ιστορίας, την όποία προύποθέτει ο Moltmann στο βιβλίο του. Για τόν συγγραφέα ή καινή κτίση, την όποία βλέπει στο τέλος τής πορείας τής ιστορίας, θά έρθει μετά από μιá σειρά έπιμέρους φάσεων, μεταβολών και μεταμορφώσεων. Αυτός είναι ο λόγος, για τόν όποιο δέν δυσκολεύεται νά δεχθεί την άναγκαιό-